

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Кафедра екології та технологій захисту навколишнього середовища

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
«Ландшафтна екологія та заповідна справа»

Галузь знань	10 Природничі науки
Спеціальність	101 Екологія
Освітній рівень.....	бакалавр
Освітньо-професійна програма	«Екологія»
Статус	Обов'язкова
Загальний обсяг	8 кредитів ЄКТС (240 годин)
Форма підсумкового контролю	Іспит
Термін викладання	3 семестр (5, 6 чверті)
Мова викладання	українська
Викладачі	доц. Миронова Інна Геннадіївна, ст. викл. Кошка Дмитро Олександрович

Силабус призначено для допомоги опанування студентом навчального контенту з дисципліни, підготовки та проходження контрольних заходів.

Дніпро
НТУ «ДП»
2021

Опис навчальної дисципліни.

Назва: «Ландшафтна екологія та заповідна справа»

Код: Ф7

Галузь: 10 «Природничі науки»

Тип: обов'язкова

Кількість встановлених кредитів: 8

Курс: 2-й

Семестр вивчення: 3-й

Рівень вищої освіти: Бакалавр

Кількість годин: 240

Викладачі:

– Інна Геннадіївна Миронова, кандидатка технічних наук, доцентка кафедри екології та технологій захисту навколишнього середовища, тел. (056) 745-50-44, <https://ecology.nmu.org.ua/ua/Personal/Mironova.php>; e-mail: mironova.i.g@nmu.one;

– Дмитро Олександрович Кошка, старший викладач кафедри екології та технологій захисту навколишнього середовища, тел. (056) 745-50-44, <https://ecology.nmu.org.ua/ua/Personal/Koshka.php>; e-mail: koshka.d.o@nmu.one.

Результати навчання:

– виявляти фактори, що визначають формування ландшафтно-біологічного різноманіття;

– вибирати оптимальну стратегію проведення громадських слухань щодо проблем та формування територій природно-заповідного фонду та екологічної мережі.

Форми організації занять.

- Навчальні заняття – лекції.
- Практична підготовка – практичні заняття.
- Самостійна робота – підготовка до лекційних та практичних занять.
- Індивідуальна робота – підготовка доповідей-презентацій.
- Контрольні заходи – екзаменаційна робота, захист практичних занять.

Мета дисципліни – формування у майбутніх фахівців (бакалаврів) умінь та компетенцій у засвоєнні теоретичних знань та практичних навичок щодо вивчення геосистем різного рівня, основних властивостей природних та антропогенних ландшафтів, а також факторів, що визначають формування ландшафтно-біологічного різноманіття; ознайомлення з правовими нормами заповідання, національною та міжнародними класифікаціями природоохоронних територій, характеристикою категорій природно-заповідного фонду України, перспективами формування екологічної мережі, а також вибору національної стратегії організації та охорони природно-заповідного фонду України за участю громадських організацій.

Календарно-тематичний план.

Тематичний план та розподіл обсягу часу з дисципліни
«Ландшафтна екологія та заповідна справа»

Курси, чверті	Тижні (13 тижнів)	Види, тематика навчальних занять, шифри та зміст результатів навчання за дисципліною	Обсяг, години				
			аудит.	самос- тійна	разом		
2 курс, 1,2 чверті	ЛЕКЦІЇ						
	1	1. ЛАНДШАФТНА ЕКОЛОГІЯ ЯК НАУКА. СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ПРИ ВИВЧЕННІ ЛАНДШАФТІВ	4	108	160		
		1.1. Предмет, мета та завдання ландшафтної екології					
		1.2. Ландшафтний та екологічний підходи					
		1.3. Геосистеми. Ландшафти. Природно-територіальні комплекси					
		1.4. Загальні властивості природно-територіального комплексу					
	2	2. Класифікація ландшафтів	4				
		2.1. Різні класифікаційні ознаки ландшафтів					
		2.2. Вертикальні структури геосистем. Вертикальні межі геосистем					
		2.3. Регіональний класифікація. Фізико-географічне районування України					
		2.4. Класифікація локального рівня					
	3	3. Морфологія ландшафту та його локальних одиниць. Ландшафтна структура гірських територій	4				
		3.1. Ландшафт. Різні трактування терміну «ландшафт». Просторова структура ландшафту					
		3.2. Морфологічні одиниці ландшафту. Типи морфологічної структури ландшафтних комплексів					
		3.3. Особливості ландшафтної структури гірських територій					
	4	4. Функціонування, динаміка ландшафтів (геосистем)	4				
		4.1. Функціонування ландшафтів					
		4.2. Характерний час. Простір стану геосистем. Фазові «портрети» геосистем					
	5	5. Антропогенні ландшафти та їх загальна характеристика. Стійкість ландшафтів	4				
		5.1. Промислові ландшафти					
	5.2. Селітебні ландшафти						
	5.3. Водні ландшафти						
	5.4. Лінійно-дорожні ландшафти						
	5.5. Сільськогосподарські ландшафти						
	5.6. Лісові ландшафти						
	5.7. Рекреаційні ландшафти						
	5.8. Сакральні ландшафти						
	5.9. Белігеративні ландшафти						
	5.10. Тафальні ландшафти						
	5.11. Стійкість ландшафтів до чинника антропогенно-техногенного тиску. Самоочищення ландшафту						

Курси, чверті	Тижні (13 тижнів)	Види, тематика навчальних занять, шифри та зміст результатів навчання за дисципліною	Обсяг, години		
			аудит.	самос- тійна	разом
	6	6. Ландшафтно-екологічні дослідження стану ландшафтів	4		
		6.1. Екологічне прогнозування			
		6.2. Ландшафтно-екологічне прогнозування			
	7	6.3. Ландшафтно-екологічні дослідження	4		
		Контрольні заходи			
	8	7. ЗАПОВІДНА СПРАВА ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА ТА ЇЇ НАУКОВИЙ НАПРЯМ	4		
		7.1. Поняття і зміст навчальної дисципліни			
		7.2. Об'єкт, предмет і методи дослідження заповідної справи			
		7.3. Історія розвитку заповідної справи в Україні			
	9	7.4. Науково-історичні передумови розвитку заповідної справи	4		
		8. Нормативно-правове забезпечення заповідної справи в Україні			
		8.1. Система законодавства України про природно-заповідний фонд			
8.2. Основні положення закону України «Про природно-заповідний фонд України»					
10, 11	8.3. Основні положення закону України «Про екологічну мережу України»	8			
	9. Характеристика категорій природно-заповідного фонду України та світу				
	9.1. Біосферні заповідники				
	9.2. Природні заповідники				
	9.3. Національні природні заповідники				
	9.4. Регіональні ландшафтні парки				
	9.5. Заказники				
	9.6. Пам'ятники природи				
	9.7. Заповідні урочища				
	9.8. Ботанічні сади				
	9.9. Дендрологічні парки				
	9.10. Зоологічні парки				
	9.11. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва				
9.12. Категорії природно-заповідних територій Міжнародного союзу охорони природи (МСОП)					
9.13. Природоохоронні території та об'єкти різних країн світу					
12	10. Організація, охорона та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України	4			
	10.1. Червона книга України. Категорії видів тваринного і рослинного світу, що заносяться до Червоної книги України				
	10.2. Зелена книга України. Категорії природних рослинних угруповань, що заносяться до Зеленої книги України				
	10.3. Проектування та створення територій природно-заповідного фонду України: системи транскордонних природоохоронних територій, національної екологічної				

Курси, чверті	Тижні (13 тижнів)	Види, тематика навчальних занять, шифри та зміст результатів навчання за дисципліною	Обсяг, години		
			аудит.	самос- тійна	разом
		мережі			
		10.4. Національна стратегія організації та охорони природно-заповідного фонду України за участю громадських організацій			
		10.5. Організація, охорона та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України			
	13	Контрольні заходи	4		
		ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ			
	1	1. Основні чинники кліматоутворення. Побудова діаграм клімату	3	47	80
	2	2. Аналіз ландшафтної карти України	3		
	3	3. Морфологічна структура одиниць ландшафту	3		
	4	4. Висотна поясність гірських ландшафтів	3		
	5	5. Антропогенні ландшафти, їх сутність та поширення	3		
	6	6. Психолого-естетична оцінка ландшафтів	3		
	7	Контрольні заходи	3		
	8	7. Заповідна справа як навчальна дисципліна. Історія розвитку заповідної справи в Україні	2		
	9	8. Нормативно-правове забезпечення заповідної справи в Україні	2		
	10	9. Категорії територій і об'єктів природно-заповідного фонду України	2		
	11	10. Оцінювання природно-заповідного фонду України	2		
	12	11. Червона і Зелена книги України	2		
	13	Контрольні заходи	2		
Контроль підсумковий, 2 чверть– іспит		Разом	85	155	240
		Лекції	52	108	160
		Практичні заняття	33	47	80

Заплановані види навчальної діяльності та методи викладання.

Лекції – ілюстративно-наочне навчання (пояснення, бесіда, мультимедійна презентація).

Практичні заняття – навчання у комп'ютерному класі з використанням інформаційних технологій (захист практичних робіт).

Самостійна робота (особистісно-орієнтована з елементами дистанційної).

Індивідуальна робота – доповідь-презентація (захист мультимедійної презентації).

Використовується комп'ютерне та мультимедійне обладнання, дистанційна платформа Moodle.

Результати вивчення дисципліни. Результати освоєння, які плануються:

- знати особливості становлення ландшафтної екології для вирішення проблеми взаємодії людини із природними системами;
- знати основні властивості та характеристики природних та антропогенних ландшафтів;
- застосовувати знання про вплив часових закономірностей на ландшафти з метою передбачення зміни їх стану та окремих характеристик;
- вміти використовувати результати ландшафтно-екологічних досліджень для збереження ландшафтно-біологічного різноманіття;
- аналізувати фактори формування ландшафтно-біологічного різноманіття; вміти оцінювати антропогенні та природні ландшафти України;
- знати етапи становлення та історичного розвитку, сучасний стан природно-заповідної справи в Україні;
- знати чинне законодавство про природно-заповідний фонд України
- знати національну та міжнародні класифікації природоохоронних територій, характеристику категорій природно-заповідного фонду України;
- знати особливості формування територій природно-заповідного фонду та екологічної мережі України; вибрати оптимальну стратегію поводження з природоохоронними територіями; знати особливості залучення громадськості до вирішення проблем природно-заповідного фонду України;
- використовуючи знання законодавчих, правових норм, національних та міжнародних стандартів, аналізувати та оцінювати природно-заповідний фонд України.

Література для вивчення дисципліни.

1. Ландшафтна екологія та заповідна справа. Методичні рекомендації до виконання практичних та індивідуальних робіт для студентів освітньо-професійної програми «Екологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [Текст] / І.Г. Миронова, В.Ю. Грунтова, Д.О. Кошка; НТУ «Дніпровська політехніка». – Дніпро: НТУ «ДП», 2021. – 90 с.
2. Ландшафтна екологія України (геохімічні аспекти): Підручник. – Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д.Г., 2009. – 192 с.
3. Ландшафтна екологія: навчальний посібник. Василега В.Д. – Суми: Вид-во СумДУ, 2010. – 303 с.
4. Дудка І.Г. Ландшафтознавство: практикум / І.Г. Дудка, Б.О. Чернов. – Київ: КНТ, 2015. – 198 с.
5. Маринич О.М., Шищенко П.Т. Фізична географія України: Підручник. – К.: Знання, 2005. – 511 с.
6. Мельничук М.М., Білецький Ю.В. «Методи географічних досліджень». Методичні рекомендації до практичних занять. – Луцьк, 2010. – 161 с.: іл.
7. Методичні вказівки для проведення практичних робіт з дисципліни «Ландшафтна екологія» для студентів напряму підготовки 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» / В.С. Мошинський, Ж.В. Наконечна – Рівне: НУВГП, 2013. – 35 с.
8. Гуцуляк В. М. Ландшафтна екологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / В. М. Гуцуляк, Н. В. Максименко, Т. В. Дудар. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 284 с.
9. Гродзинський М. Д. Ландшафтна екологія / М. Д. Гродзинський. – Київ : Знання, 2014. – 550 с.

10. Заповідна справа: навч. посіб. / В.А. Андронов, Є.О. Варивода, Г.В. Тітенко. – Х.: НУЦЗУ, 2013. – 204 с.
11. Заповідна справа в Україні: Навчальний посібник. / За загальною редакцією М.Д. Гродзинського, М.П. Стеценка. – К.: 2003. – 306 с.
12. Давиденко В.М. Заповідна справа: Навчальний посібник для студентів екологічних, біологічних, природничих, лісівничих, агрономічних, інженерних факультетів вищих навчальних закладів III, IV рівнів акредитації – Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 2001. – 140 с.
13. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»// Відомості Верховної Ради України 1991 г., N 41, ст. 546.
14. Закон України «Про природно-заповідний фонд» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1992, N 34, ст. 502.
15. Закон України «Про рослинний світ» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1999, N 22-23, ст. 198.
16. Закон України «Про тваринний світ» (2002) // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1999, N 14, ст. 97.
17. Закон України «Про екологічну мережу України» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2004, N 45, ст. 502. {Із змінами, внесеними згідно із Законом ВВР, 2018, № 17, ст. 152}.
18. Закон України «Про Червону книгу України» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002, N 30, ст. 20.
19. Про затвердження Положення про Зелену книгу України // Постанова Кабінету Міністрів України, 2002, N 1286.
20. Червона книга України. Тваринний світ / за ред. І. А. Акімова. – Київ: Глобалконсалтинг, 2009. – 600 с.
21. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я. П. Дідуха – Київ: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.
22. Методичні рекомендації призначенні для проведення самостійної роботи з навчальної дисципліни «Заповідна справа» для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «молодший бакалавр» денної та заочної форми навчання спеціальності 101 «Екологія» освітньо-професійна програма «Екологія». Житомир, Житомирська політехніка, 2021. 67 с.
23. Сінна О. І. Ландшафтно-екологічне картографування регіонального рівня: сутність та сучасні напрями / О. І. Сінна // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. - 2011. - Вип. 14. - С. 96-100.

Інформаційні ресурси

1. <http://zakon4.rada.gov.ua> Офіційний сайт Верховної Ради України
2. <http://www.mon.gov.ua> Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України
3. <http://www.menr.gov.ua> Офіційний сайт Міністерства екології та природних ресурсів України
4. www.irbis-nbuv.gov.ua Наукова періодика України. Бібліотека ім. В. Вернадського
5. <http://sop.org.ua> Служба охорони природи – Інформаційний центр
6. <http://env.teset.sumdu.edu.ua> Науковий центр прикладних екологічних досліджень

Політика виставлення балів.

Виставлення балів ґрунтується на об'єктивних критеріях відповідно до «Положення про оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти».

Оцінювання навчальних досягнень студентів НТУ «ДП» здійснюється за рейтинговою (100-бальною) та інституційною шкалами, яка також використовується для конвертації (переведення) оцінок мобільних студентів.

Шкали
оцінювання навчальних досягнень студентів

Рейтингова	Інституційна
90...100	відмінно / Excellent
74...89	добре / Good
60...73	задовільно / Satisfactory
0...59	незадовільно / Fail

Кредити навчальної дисципліни зараховується, якщо студент отримав підсумкову оцінку не менше 60-ти балів. Нижча оцінка вважається академічною заборгованістю, що підлягає ліквідації відповідно до Положення про організацію освітнього процесу НТУ «ДП».

Форми оцінювання.

- Поточний контроль – тестування, опитування.
- Оцінювання виконання та захисту практичних завдань.
- Підсумковий контроль – іспит у письмовій формі.

Питання до іспиту.

1. Поняття, об'єкт, предмет та задачі ландшафтної екології.
2. Геосистема, ландшафт, природно-територіальний комплекс та їх компоненти.
3. Перерахувати загальні характеристики ландшафту.
4. Основні властивості природно-територіального комплексу.
5. Типи вертикальних структур геосистеми.
6. Розподіл ландшафтів по ярусам біосфери.
7. Класифікація ландшафтів по розмірності.
8. Структурний розподіл геосистем регіонального рівня.
9. Фізико-географічне районування.
10. Локальний рівень геосистем.
11. Фація та його особливості.
12. Підурочище, урочище та їх характеристика. Морфологічна структура урочищ.
13. Місцевість та її особливість.
14. Ландшафт та його особливість. Морфологічна структура ландшафтних екосистем.
15. Функціонування ландшафтів.
16. Ландшафтна структура гірських територій.
17. Типологічна класифікація ландшафтів: таксони.
18. Антропогенні ландшафти та їх характеристика.
19. Класифікація антропогенних ландшафтів за глибиною дії людини.
20. Класифікація антропогенних ландшафтів за цілеспрямованістю виникнення.
21. Класифікація антропогенних ландшафтів за тривалістю існування та ступеню саморегулювання.
22. Класифікація антропогенних ландшафтів за характером наслідків.

23. Динаміка природно-територіального комплексу.
24. Стійкість природно-територіального комплексу.
25. Екологічне прогнозування стану геосистем.
26. Види прогнозів.
27. Методи прогнозів.
28. Методи дослідження ландшафтів.
29. Заповідна справа - поняття, завдання, її суть, предмет і функції.
30. Значення і перспективи заповідної справи.
31. Поняття і суть «заповідання».
32. Критерії відбору та загальні принципи організації природно-заповідних територій.
33. Загальна характеристика природно-заповідного фонду України (класифікація об'єктів ПЗФ).
34. Типи користування територій і об'єктів природно-заповідного фонду.
35. Способи збереження територій та об'єктів ПЗФ.
36. Закон України про природно-заповідний фонд.
37. Класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
38. Види використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
39. Форми власності на території та об'єкти природно-заповідного фонду та їх охорона.
40. Права громадян у питаннях охорони та використання територій та об'єктів ПЗФ.
41. Управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду.
42. Охоронні зони територій та об'єктів ПЗФ.
43. Економічне забезпечення організації і функціонування ПЗФ.
44. Екологічні фонди природно-заповідного фонду.
45. Порядок створення і оголошення територій та об'єктів ПЗФ.
46. Резервування цінних для заповідання природних територій та об'єктів.
47. Державний кадастр територій та об'єктів ПЗФ.
48. Зелена Книга України.
49. Міжнародна Червона Книга.
50. Червона Книга України, завдання та об'єкти.